

ЧАСТОТНАСЦЬ УЖЫВАННЯ МЕТАФАРЫЧНЫХ ТЭРМІНАЎ У ВУЧЭБНЫХ ДАПАМОЖНІКАХ НАФТАГАЗАВАЙ ГАЛІНЫ

Кліменка В. А., Буднікава І. І.

*Установа адукацыі «Гомельскі дзяржаўны тэхнічны ўніверсітэт
імя П. В. Сухога», Рэспубліка Беларусь*

Навуковы кіраўнік М. У. Буракова, канд. філал. навук, дацэнт

Характэрнымі адметнасцямі вучэбнай і навукова-тэхнічнай літаратуры з'яўляецца яе інфармацыйнасць, строгая паслядоўнасць, дакладнасць і зразумеласць. Даны від літаратуры прадугледжвае выкарыстанне навукова-тэхнічнай тэрміналогіі і спецыяльнай лексікі ў якасці асноўных лексічных сродкаў. Пры самастойнай рабоце студэнтаў з вучэбнымі і навукова-тэхнічнымі тэкстамі выяўляецца шэраг адметнасцей, якія патрабуюць пэўнага ўдакладнення і апрацоўкі.

Аб'ектам нашага даследавання з'яўляюцца тэксты вучэбных дапаможнікаў нафтагазавай галіны, адрасаваныя студэнтам спецыяльнасці «Распрацоўка і эксплуатацыя нафтавых і газавых радовішчаў» ГДТУ імя П. В. Сухога, *прадметам* – метафарычныя тэрміны, характэрныя для нафтагазавай галіны, а *мэтай* даследавання – выяўленне найбольш частотных паводле кантэкстнага ўжывання ў вучэбных дапаможніках [1]–[7].

Сучасная нафтагазавай тэрміналогія – адна з самых складаных сістэм тэрмінаў. Развіцце нафтагазавай тэрміналагічнай сістэмы на сучасным этапе яе існавання з'яўляецца адлюстраваннем тэхнічнага прагрэсу, спецыялізацыі нафтагазавай навукі.

Тэрміналагічная лексіка дае магчымасць найбольш дакладна і выразна перадаваць змест данага прадмета і забяспечваць правільнае разуменне матэрыялу. У вучэбнай і навукова-тэхнічнай літаратуры тэрміны нясуць асноўную семантычную нагрузку і займаюць галоўнае месца сярод іншых лексічных сродкаў. Аднак сярод іншых лексічных сродкаў вучэбных і навукова-тэхнічных тэкстаў заўважаецца і даволі вялікі працэнт ужывання спецыялізаваных агульнаўжывальных слоў, якія прыцягваюць увагу і патрабуюць асобнага тлумачэння.

Апрацоўка тэкставага матэрыялу дала магчымасць выявіць значную колькасць тэрмінаў, у аснове ўтварэння якіх ляжыць працэс семантычнага развіцця агульнаўжывальных слоў (метафарызацыя семантычнага аб'ёму слоў). Так, Ф. дэ Сасюр лічыў, што ў «метафарах найбольш выражаецца дух народа, яны больш дакладна перадаюць розніцу ў мысленні і адчувальнасці...» [8, с. 76]. Пры пераносе наймення па падабенству знешніх прыкмет, формы прадметаў і інш. узнікаюць вобразныя асацыяцыі, якія ў момант ажыццяўлення пераносу прызнаюцца карыстальнікамі як найбольш важныя. Перанос такога тыпу называецца метафарычным. У працэсе яго метафара можа служыць не толькі сродкам ацэнкі, але і выконваць намінацыйную функцыю: абазначаць новае паняцце з дапамогай семантычнага вобразу. У метафарычным спосабе ўтварэння тэрмінаў нафтагазавай галіны метафара выступае як сродак выразу спецыяльнага паняцця і служыць для перадачы ведаў, звязваючы спецыяльнае паняцце з агульнавядомым на базе знешняга падабенства. Метафарычным мы называем такі тэрмін, які пабудаваны шляхам метафарычнага пераасэнсавання лексічнай адзінкі, прыцягненай з пэўнай сферы-крыніцы.

Так, на базе вылучанага тэрміналагічнага матэрыялу нафтагазавай галіны можна выдзеліць дзве разнавіднасці метафарычнага значэння: а) новыя значэнні, абумоўленыя неабходнасцю намінацыі новых з'яў (намінацыйна-кагніцыйная метафара): *мост, стакан, плячо, стол, банка, башмак, павук, пояс, этаж, лустэрка* і інш.;

б) новыя значэнні, абумоўленыя неабходнасцю эмацыянальна-экспрэсіўнага абнаўлення лексікі (экспрэсіўная метафара. Тэрміны запазычаны з бытавога маўлення): *дэпрэсія, зацяжка, падэшка, сітаватасць, прапітка* і інш. У нафтагазавай галіне больш пашырана намінатыўна-кагнітыўная метафара.

Для апрацоўкі вучэбнай літаратуры з мэтай выяўлення частотнасці ўжывання метафарычных тэрмінаў нафтагазавай галіны намі была распрацавана наступная сістэма фіксацыі дадзеных, якая прадстаўлена ў табліцы.

Сістэмафіксацыі дадзеных перекос і пераносы

Тэкст	Тэрмін	Кантэкст	Спалучальная каштоўнасць	Тэкставая частотнасць ужывання
Тэкст № 1 [1, с. 66–67]	Дэпрэсія	Обширный опыт исследования пластов с помощью пластоиспытателей подтверждает благоприятное влияние резкой депрессии на пласт. Глубокая депрессия способствует интенсивному удалению глинистой корки, когда депрессия в 3 раза превышает репрессию на пласт при вскрытии. При депрессии ниже 10 МПа снятие блокирования ПЗП может быть неэффективным... такая депрессия , которая вызывает турбулентный режим течения флюида в пласте. Таким образом, с учетом устойчивости горных пород исследуемого объекта, предельно допустимого перепада давления на пакере и допустимых давлений смятия для бурительных труб необходимо планировать максимально возможную депрессию на пласт...	Рэзкая дэпрэсія ; глыбокая дэпрэсія	6
Тэкст № 2 [2, с. 29]	Мост	Для установки моста цементный раствор (ЦР) закачивают через БК или колонну НКТ, спущенную до нижней отметки интервала установки моста . Чтобы предотвратить смешивание ЦР с БР используют буферную жидкость, разделительные пробки и т. п. По мере выдавливания ЦР в ствол скважины колонну поднимают и, когда ее нижний конец окажется выше уровня ЦР, промывают по методу обратной циркуляции...	Устаноўка маста	2

Даследаванне вучэбнага тэкставага матэрыялу паказала, што ў сучаснай нафтагазавай галіне шырока выкарыстоўваюцца тэрміны, утвораныя на аснове асацыяцый і на базе метафарычнага пераносу. Фарміраванне нафтагазавых метафарычных тэрмінаў абумоўлена канцэптуальнай інтэграцыяй, якая прадугледжвае пераасэнсаванне ведаў з улікам фонавай інфармацыі і новай галіны спецыяльных ведаў. У выніку выкарыстання данага прыёму тэрміны становяцца яркімі, вобразнымі і запамінальнымі. Частотнасць ужывання метафарычных тэрмінаў дасягае ад 1 да 25

адзінак на 1 старонку вучэбных дапаможнікаў нафтагазавай галіны, што падкрэслівае іх папулярнасць. Атрыманыя вынікі даследавання метафарычных тэрмінаў нафтагазавай галіны будуць садзейнічаць якаснаму навучанню і фарміраванню прафесійнай кампетэнтнасці ў студэнтаў.

Літаратура

1. Заканчивание скважин : курс лекций по одному. дисциплине для студентов специальности 1-51 02 02 «Разработка и эксплуатация нефтяных и газовых месторождений» днев. и заоч. форм обучения / авт.-сост. А. В. Захаров. – Гомель : ГГТУ им. П. О. Сухого, 2007. – 74 с.
2. Буровые и тампонажные растворы : пособие по одному. дисциплине для слушателей специальности переподготовки 1-51 02 71 «Разработка и эксплуатация нефтяных и газовых месторождений» заоч. формы обучения / Л. К. Бруй. – Гомель : ГГТУ им. П. О. Сухого, 2017. – 99 с.
3. Методы повышения нефтегазоотдачи : курс лекций по одному. дисциплине для студентов специальности 1-51 02 02 «Разработка и эксплуатация нефтяных и газовых месторождений» / Т. А. Махнач. – Гомель : ГГТУ им. П. О. Сухого, 2008. – 134 с.
4. Монтаж и эксплуатация бурового оборудования (вышкостроение) : практикум по одному. дисциплине для слушателей специальности 1-51 02 71 «Разработка и эксплуатация нефтяных и газовых месторождений» заоч. формы обучения / С. В. Козырева. – Гомель : ГГТУ им. П. О. Сухого, 2016. – 39 с.
5. Монтаж и эксплуатация бурового оборудования (вышкостроение) : пособие по одному. курсу для слушателей специальности 1-51 02 71 «Разработка и эксплуатация нефтяных и газовых месторождений» заоч. формы обучения / С. В. Козырева. – Гомель : ГГТУ им. П. О. Сухого, 2015. – 82 с.
6. Организация, планирование и управление процессом разработки : метод. указания к курсовой работе по одному. курсу для студентов специальности 1-51 02 02 «Разработка и эксплуатация нефтяных и газовых месторождений» / авт.-сост.: М. Е. Лебешков, И. В. Залевская. – Гомель : ГГТУ им. П. О. Сухого, 2007. – 41 с.
7. Переработка нефти и газа : курс лекций по одному. дисциплине для слушателей специальности 1-70 05 75 «Трубопроводный транспорт, хранение и реализация нефтегазопродуктов» заоч. формы обучения / О. А. Стоцкая, А. Г. Ракутько, Т. И. Александрова. – Гомель : ГГТУ им. П. О. Сухого, 2012. – 61 с.
8. Соссюр, де Ф. Курс общей лингвистики / Ф. де Соссюр // Тр. по языкознанию. – М. : Наука, 1977. – 423 с.